

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

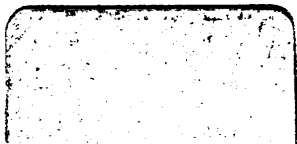
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ԱՊՈՍՏՈՍՆԻ

Վարդաթ/ն. 227/231

Իմ շատ սիրելի ձեռագիր
Այս ձեռագիրը պատկանում է
անհայտ անձինքին և չպետք է
98 հունիս 29 Հայաստան

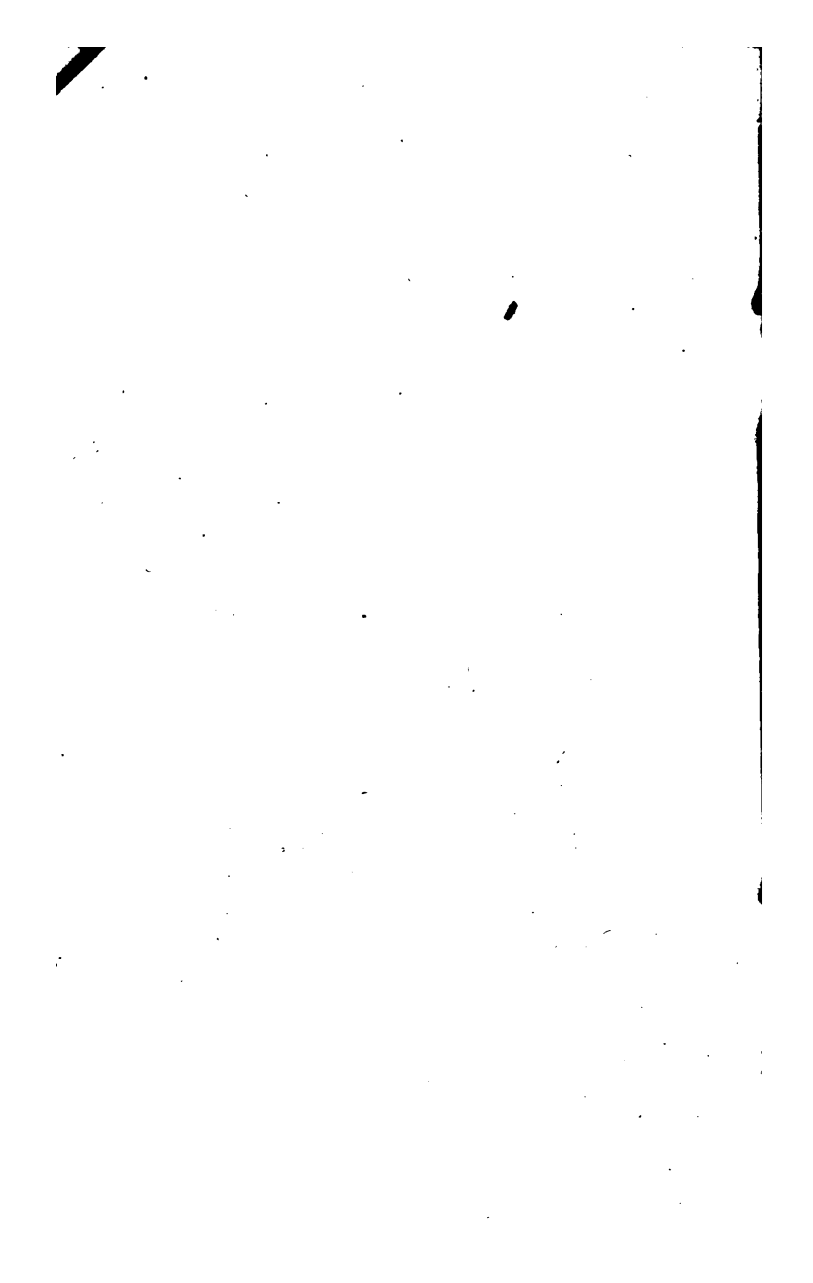
ÉTUDES DE DIALECTOLOGIE ARMÉNIENNE

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հ Ա Յ Կ Ա Կ Ա Ն

Գ Ա Ի Ա Ռ Ա Բ Ա Ն Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

Գ Ր Ա Դ Ե Ր Ա Ն
Գ Ր Ի Գ Ր Ա Գ Ո Ջ Ե Ա Ն /
Կարգաթիվ 228

228

ÉTUDES DE DIALECTOLOGIE ARMÉNIENNE

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ԳԱԻԱՌԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԳՐԵՑ

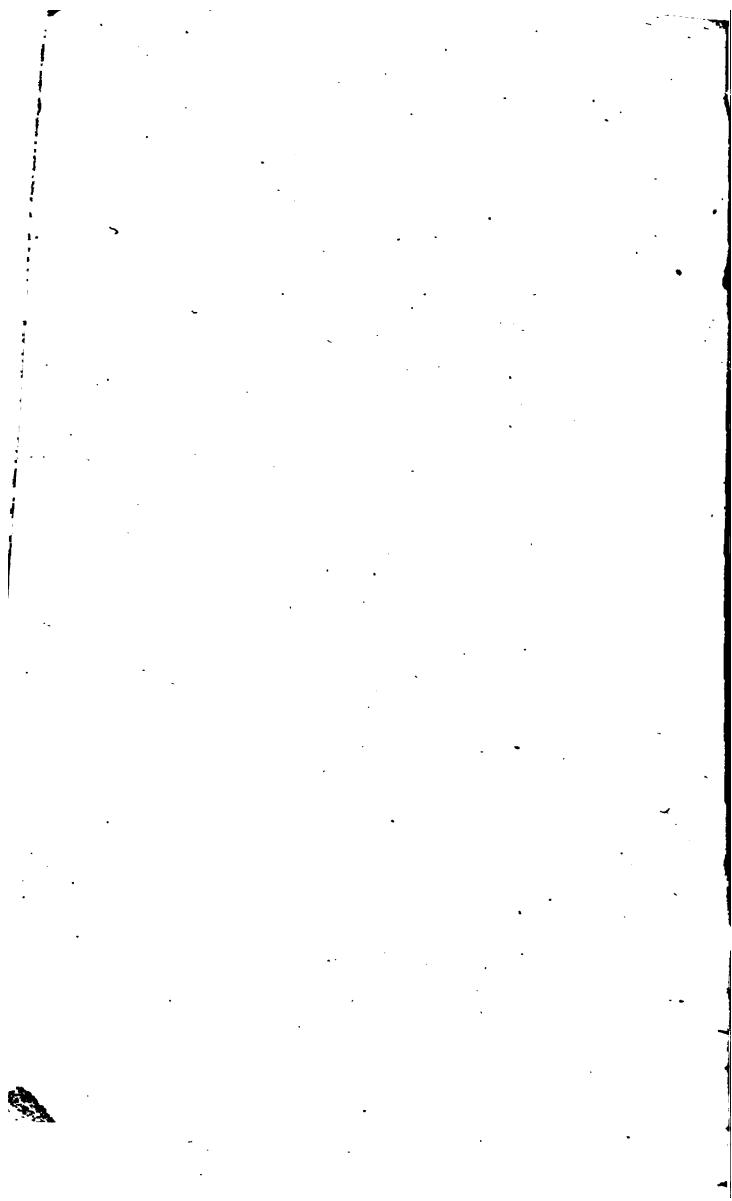
ՀՐԱԶԵԱՅ Յ. ԱԺԱՌԵԱՆ

(Հանդեսի Բազմալիպի ԵԶ հատորին)

ՎԵՆԵՏԻԿ Ս. ՂԱԶԱՐ

1898

206

ԱՌ ԳԵՐԱՊԱՏԻԻ

Հ. ԳԱՐԵԳԻՆ Վ. ԶԱՐԲՀԱՆԱԼԵԱՆ

Ի ՏՕՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈՐԾԼԻՒՆԻԴ

ԸՆԿԱԼ

ԶԴՈՅՋՆ ԶԱՅՍ ԵՐԿ

ԻՐՐ ՈՉ ԵԹԷ ՓՈՒԱՐԷՆ ԻՆՉ

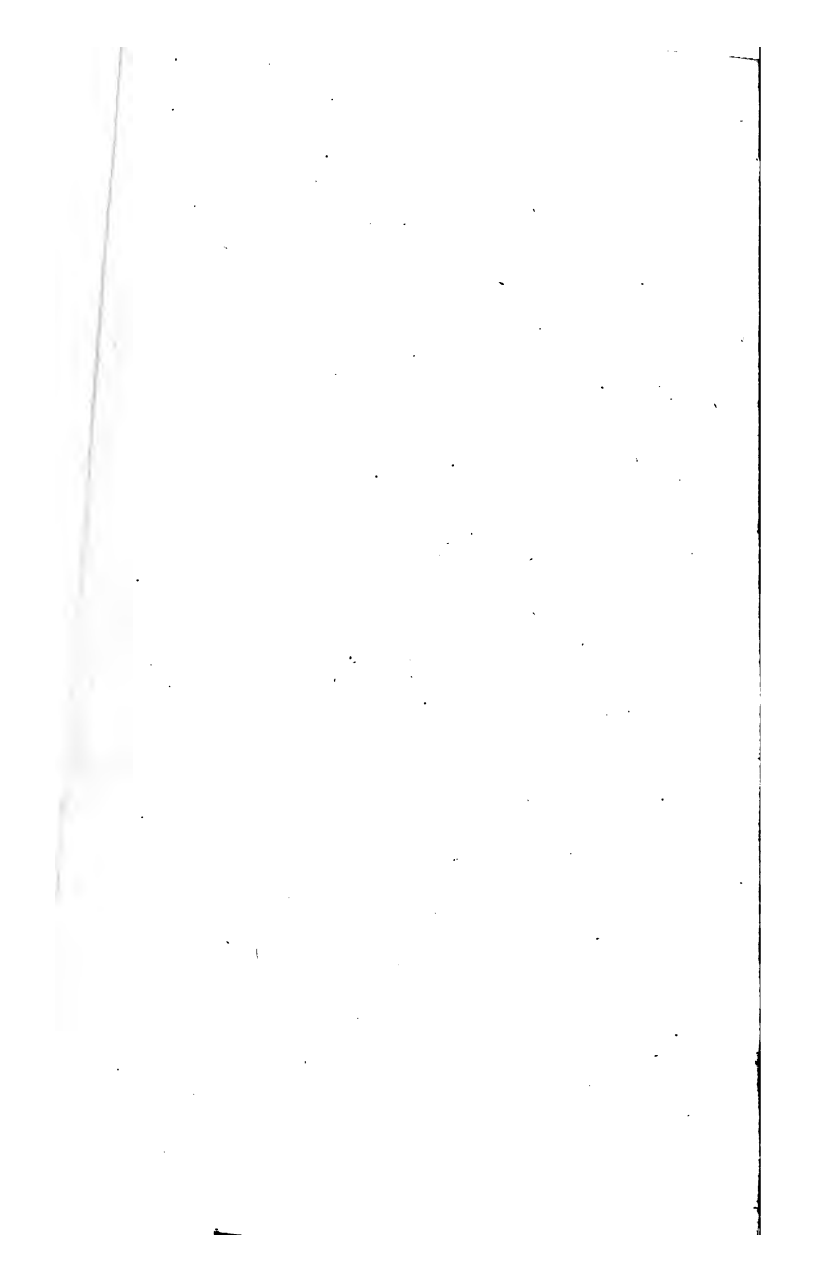
ՄԵԾԱՎԱՍՏԱԿ ՎԱՍՏԱԿՈՑ ԳՈՑ

ԱՅԼ Ի ՆՇԱՆ ՀԱԻԱՑԱՐԻՄ

ՍԻՐՈՑ ԵՒ ՄԵԾԱՐԱՆԱՑ

Հ Ե Ղ Ի Ն Ա Կ Ի Ն

յՅՐ ՅՈՒՈՒԼԱՐԻ 1898 ՊԱՐԻՍ

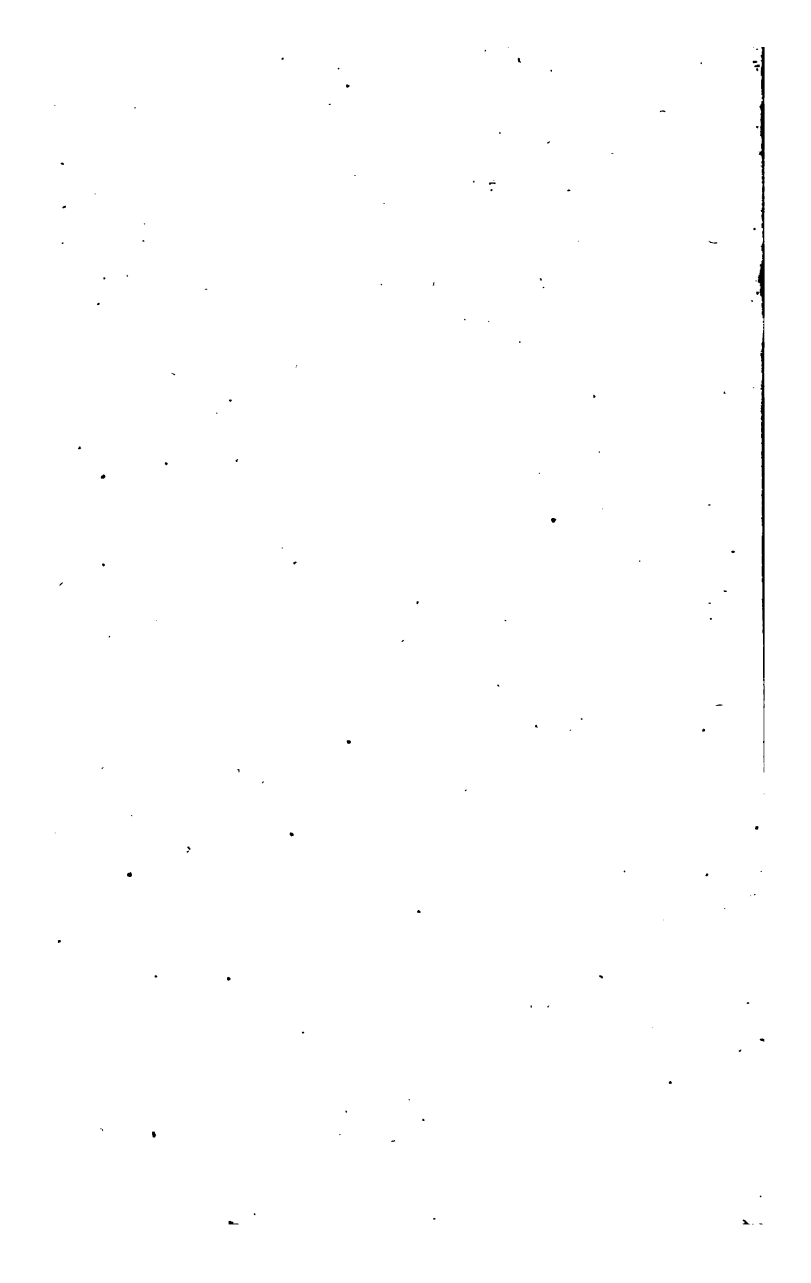

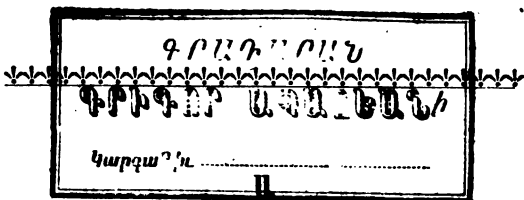
ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ԳՐԻԳՈՐ ԱՊՈՍՏՈՍԱՆՆԻ
Կարգաթիւ.....

Ա

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՍԼԱՆԲԵԳԻ ԲԱՐԲԱՌԻՆ

ՔՆՆՈՒԹԻՆ

ԱՍԼԱՆՔԷԳԻ ԲԱՐԲԱՌԻՆ

ԱՍԼԱՆՔԷԳ կը գտնուի Փոքր-Ասիոյ ծայրը, հետիոտն երեք ժամ ճանապարհ հետու Նիկոմիդիա կամ Իզնիսիս քաղաքէն: Գիւղն ամբողջ հայաբնակ է և ունի 4000 բնակիչ, որոնց զբաղումն է գլխաւորաբար շերամաբուծութիւն, այգեգործութիւն, ածխագործութիւն և երկրագործութիւն. վերջերս սկսած է նաև ծխախոտի մշակութիւն:

Ասլանբէգ շրջապատուած է բազմաթիւ թուրք, լազ և չէրքէզ գիւղերով. բոլորն ալ գաղթականներ, որոնք այնտեղ բերուած են մասնաւոր նպատակով. այսպէս ալ առնոնք՝ իրենց ջանքերը չեն խնայեր նեղելու աշխատասէր և գործունեայ Ասլանբէգին:

Կոնին անպակաս է Ասլանբէգի և այդ այլազգի գիւղերուն մէջ, ուր սակայն քաջ Ասլանբէգին միշտ յաղթող կը հանդիսանայ:

իր անունը հաւասարապէս կը դողացնէ յիշեալ դրակից ազգերը :

Այսպիսի կօփի մը փոքրիկ իրական պատկերն է հետեւեալը՝ որուն անցնելէ առաջ՝ հարկաւոր է ընել քննութիւն մը Աւլանբէգի բարբառին ձայնական կազմութեան և քերականական օրէնքներուն մասին :

ԳՐԵՐՆ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Աւլանբէգի այբուբենը կը բաղկանայ 43 տառերէ, որոնց 11ը ձայնաւոր և 32ը բաղաձայն են :

Չայնաւոր տառերն են .

ա , ս , հա , ըս , ըս .

ե , ը , ի .

օ , կօ , իս :

« կը ներկայացնէ ռնգային ա , ինչպէս Ֆրանսերէն *en* , *pan* . օրինակ՝ *աւսիւն* , *կիս գւմ* , *վիացը մեկանց՝ աւսիս կ'ելլ'ա* :

Էս կը ներկայացնէ հաւասարապէս գոց ա կամ բաց է . ինչպէս՝ *ձիւարը* , *կանըկիսկ* :

Ըս կը ներկայացնէ աւելի գոց ա քան կա . միջին ճամբայ է ա , է և ը գրերուն . ընթերցողն այս գրին ձայնին վրայ գաղափար

կրնայ կազմել արագապէս կարդալով ըս-
վանկը: Ըս շատ գործածական չէ. օրինակ՝
անանկ էս նրա (պոլսական բարբառով նե՝
եթէ), Ըաննիւկ՝ Օննիկ:

Ը՞ն գականն է ըսի, նոյնպէս քիչ գոր-
ծածուած. օրինակ՝ հընը՞ (թուրք անա՝ բայց):

Էօ կը հնչուի աւելի ճիշտ եօա, իսկ իշ՝
աւելի իշեօ, արագ արտասանուած:

Միւս տառերը՝ ա, է, ը, ի, օ, կը պահեն
հայերէնի սովորական հնչումը, բայց քիչ
մ՞աւելի թաւ երեւոյթ ունին, ինչպէս կը պա-
հանջէ Ասլանբէգիներուն արտասանութիւնը՝
թաւ և ծանր:

Բաղաձայններն են.

բ, գ, դ, զ, ք, ժ, շ, շ՛, խ, ժ, կ, հ, օ, ղ, ձ,
ւ, յ, ն, շ, շ, պ, ջ, ս, ս, վ, տ, բ, ց,
փ, ք, ֆ, *:

Ասոնց մէջ առանձին մտադրութեան ար-
ժանի են շ՛, յ և *:

Ը՛ը պարզ շէն աւելի թաւ ու հաստ հըն-
չում ունի. կը պատահի միայն երբ երկու
շ կայ. այսպէս, կ՛ըլ՛լ՛ա, կ՛եըլ՛լ՛ա, պլ՛լ՛ած,
կլ՛լ՛ել:

Յ միշտ կը հնչուի ֆրանսական ջ կամ
գերմաներէն յ. օրինակ՝ յե*կը (ետքը =
յետոյ), ձերմայ (= ճերմակ):

Առանձին հետաքրքրութեան արժանի է
 * որ միայն Աւլանբէզի բարբառին յատուկ
 ձայն մըն է. չկայ մեզ ծանօթ լեզուներու
 մէջ, բայց կը մօտենայ հնդկերէն վիսարգա
 (:) գրին:

*ը տեսակ մը ապաթարց կամ մակակէտ
 է, որ ջնջուած գրի մը տեղ կը դրուի .
 այն տարբերութեամբ միայն՝ որ ապաթարցը
 ձայն չունի և լոկ գրաւոր նշան է, իսկ սա
 ունի իրեն յատուկ հնչումը:

Մերձաւոր գաղափար մը կազմելու համար
 այս գրին արտասանութեան վրայ, պէտք է աւ-
 նել՝ զոր օրինակ՝ շատ քան խօսքը, և հնչելէ
 վերջ շա մասը՝ յանկարծակի դադրեցնել ար-
 տասանութիւնը, սեղմել կոկորդը և արգիւել
 թոքերէն դուրս մեկնած օդին հոսանքը. յետոյ
 իսկոյն անցնիլ յաջորդ ք գրին:

Միւս բաղաձայններուն արտասանութիւնը
 պոլսականին կը մօտենայ. փ, ք, ք, լ, ց
 տառերուն հնչումն արեւելեանին հետ նոյն է.
 բ, գ, դ, զ, ճ կը հնչուին իբրեւ փ, ք, ք,
 լ, ց. տարբերութիւնը շատ չնչին է. բայց
 արեւելեան հայերէնի՝ պ, կ, տ, ձ, ժ գրերէն
 աւելի խուլ և հետեւաբար աւելի զօրաւոր են:
 Կրնան նաեւ հնչուիլ արեւելեան արտասանու-
 թեամբ: իսկ պ, կ, տ, ձ, ժ կը գանուին

արեւելեան արտասանութեան ք, գ, դ, ջ, ճ
և պ, կ, տ, ձ, ժ խումբերուն մէջտեղ:

Առհասարակ բոլոր տառերուն ալ արտասա-
նութիւնը ծանր է, ինչպէս ձայնաւորներունը:

Այս այբուբենին մէջ չեն անուած ե, շ,
ո տառերը. անոնց տեղ դրուած է՝ յե, վ, օ՝
Ասլանբէգի արտասանութեան համեմատ: Ու
ձայնը Ասլանբէգի մէջ գոյութիւն չունի:

Ձ Ա Յ Ն Ա Կ Ա Ն Փ Ո Փ Ո Ւ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Հայերէնի տառերն Ասլանբէգի բարբառին
մէջ կը կրեն հետեւեալ ձայնական փոփոխու-
թիւնները:

Ա. ՁԱՅՆԱԻՈՐՆԵՐՈՒ ՓՈՓՈՒՈՒԹԻԻՆԸ

1⁰. ալ առհասարակ կը մնայ անփոփոխ.
զոր օրինակ՝ մանիշ, իանք (երթանք), բարի,
ժրար, և այլն:

Ըի կը վերածուի հետեւեալ բառերուն մէջ՝
ըպը (հապա), քընի, ըմմէն, ըձըպ (թրք.
աձապ՝ արդեօք), մընչիկ՝ բայց նաեւ մանչիկ:

Յաջորդական երեք այբերու երկրորդը,

կամ նաեւ որ և իցէ եռաւանկ բառի մը երկրորդ վանկի աը կ'իյնայ, կամ ըի կը վերածուի. զոր օր. կարրպետ, Հայրրպետ, մարրպետ, վարժրպետ, վարդրպետ, պարտրկան, Հանրգասպ, Պաղտրսար, սարկըռաք, և այլն: Բայց նաեւ հարսնիք, խաշտիչը (խաշատուր):

Ուսուցնական բառերը (պատարարք, քահանա, սատանա, ևն) փոփոխութիւն չեն կրեր:

Ս. եղած է եօ՝ կոշնալ (ճանչնալ) բառին մէջ. իսկ քօրզը բառին մասին տես վարը:

Ս. կը հնչուի ըս՝ կիւզըս բառին մէջ:

Շատ քիչ անգամ աը գոց կը հնչուի՝ իբրեւ էա կամ իբրեւ է. զոր օր. Ղեպգեար, Ղեզգեր. էանիկիւղ, էնիկիւղ. էասչի, էամնիւն (թրք. ամուճա՝ հօրեղբայր), դեաններ, կ'էնիւն, յեարք (յարդ):

Ընդհանուր օրէնքով ա սնդական տի կը վերածուի ն և մ գրերուն քով. զոր օր. մաւը կիւզըս (մանչ). նանկ ա (այսպէս ալ). մանիւն, կիւզա (կուզան):

Այսպէս ալ ըս կը գառնայ ըս՝ գերա (գնա) բառին մէջ:

Ամ, ան խումբը բառին սկիզբը կ'ըլլայ եմ, են՝ ու և օ գրերուն քով. զոր օր. ենիւղ, էնիւն, ենեօր, ենենք, ենենց, ենեօթի, էմիչը:

Բայց ուրիշ գրի առջև անփոփոխ կը մնայ. ինչպէս՝ անձարայ, անարայ կամ անձարայ, անարայ (անառակ):

Տանձ բառն եղած է սօս:

Շեշտեալ անր խումբը կ'ըլլայ օրյը, օյրը, կօրյը (երկար և շեշտեալ օով). զոր օր. մօրյը, ծօրյը, ծօյրը, ծկօրյը (մանր, ծանր):

Սանտր բառն եղած է սօրյը՝ նախ սանր ձեւն առնելէ ետք:

Թանձր՝ դարձած է րկօրյը. այս տեղ անկանոն եօ ծագած է նկօրսը (նօսը) բառին կանոնաւոր եօին նմանութեամբ:

Բոլոր ասոնք խօսքի կամ բարդութեան մէջ ալ, երբ իրենց շեշտը կորսնցնեն, նոյն ձեւը կը պահեն. մօրյ է (մանր է). մօյրէ՛ (մանրէ՛). ծօյրիքիկ (ծանրութիւն). սօրյել կամ սկօրյել (սանտրել):

Սյ կ'ըլլայ է կամ ա:

Շեշտեալ այ կ'ըլլայ ա. զոր օր. շան, ձան, ած, աս, ծար:

Անշեշտ այ կը դառնայ է. ինչպէս՝ նէյիլ, էքի, էրիկ, էրէլ:

Սակայն ի բնէ շեշտեալ այը՝ երբ բառի մէջ իր շեշտը կորսնցնէ, է չ'ըլլար. զոր օր. ածիւ (այծու), սսկօր (այսօր): Այսպէս նաեւ կածայ (կայծակ), քաչէլ:

Պայծառ իբրև յատուկ անդուն ուսումնական բառ է. վայրէ կուգայ վայելել ձեւէն, ուստի և մնացած են այով:

Չ. և գրին փոփոխութիւններն են.

Բառին սկիզբը կամ գոց վանկի մէջ կը մնայ անփոփոխ. ինչպէս՝ էրէյ, Էտեօ (Պետրոս), ձերմայ, ևն:

Վանկի ծայրը՝ մանաւանդ երբ այդ վանկը երկարել պէտք ըլլայ, կը վերածուի շատ բաց կախ, որ պարզ աի կը մտնենայ. զոր օր. խեռարհալեան, վեացը, դեաղիկ, վերն եա:

Այսպէս են բոլոր յոգնակիները՝ երբ ձայնաւորի քով պատահին. ինչպէս՝ ճիւղարը, շագարիան, քարհարեան:

Նոյնպէս նաեւ անցեալ ընդունելութիւնները՝ երբ յաջորդ բառը ձայնաւորով սկսի. զոր օր. կեօտրտեւր ին. բայց կեօտրտեր գացեւր ին:

Է գեռ աւելի բաց հնչուելով կ'ըլլայ ա՝ ձառք (ձեռք) բառին մէջ, ինչպէս է նաեւ ի Պոլիս: Եւ ասոր համեմատ ալ և գրին քով կ'ըլլայ ա, դիւն (դիւն) բառին մէջ:

Ը կ'ըլլայ բըմերնիւն, տը (թրք. տե) բառերուն մէջ:

Նե (եթէ) բառին մէջ կը հնչուի ռա:

Է կը դառնայ ի՝ բոլոր առաջին լծորդութեան բայերուն ներկայ եզակի առաջին և

յոզնակի առաջին ու երրորդ գէմքերուն մէջ.
կը սիրիւմ, կ'իշտիւն, կը բեարիւն, պիտի ը-
սիւմ, կ'իշտիւնք:

3⁰. ի գիրը սովորաբար կը մնայ անփո-
փոխ. զոր օր. իրկիւն, բարի, կը խեղուիւմ,
գիւնի:

Ը կ'ըլլայ ընծի (ինձ), ըզրբնց (իրենց),
հըվա* (հիւանդ), հըվը* ծա (հիւանդացայ)
ընչեօք (մինչեւ) բառերուն մէջ:

Ըա կը հնչուի մըա (մի, մէկ) բառին մէջ:

4⁰. օ կամ ո ամէն պարագայի մէջ կը
դառնայ օ. զոր օր. ենեօք, գեօղ, եկեօ (եկօ
= եկ, արի), եօք (որ կամօք), ենօրսը (նօսը)
և ասոր հետեւողութեամբ բօրօքը (թանձր):

Երբ շեշտեալ չէ, դարձեալ եօի կը փո-
խուի. բայց կրնայ մնալ նաեւ օ: Այսպէս խօ-
զայ, դօրը (թրք. անտառ), Օվակեմ, Պօ-
դեօ, կօտրտեւր ին:

Մածկախօսութիւններու մէջ օ մնացած է,
թերեւս սա լինելով նոր և ուսումնական բան.
զոր օր. ծօխեօ (ծօ), չօխեօր (չոր): Քիչ ան-
գամ և դիտմամբ նաեւ օ. զոր օր. բեօկձեօ
(թի'ղ):

Մօ բառը կու տայ ծեօ և ծիւ:

0՝ անգականի բող աի մօտ՝ ձայն մը կը ստանայ. զոր օր. Ըանենիշ, Էանենիշ (Օննիկ, Յովհաննէս), Կամիշ (Թրք. = ուս) : Յայտնի ա եղած է գամեշ (գոմէշ) և դանձա (Թրք. դօնչա = կոկոն) բառերուն մէջ :

5⁰. ոչ առանց բացատրութեան իշ կ'ըլլայ. զոր օր. Ֆիշաա (այս անոյ), ածիշ (այծի), մարքիշ, իշնի, տիշն, և այլն :

Ուստի և Ասլանբէգի բարբառին մէջ ոչ ձայնը գոյութիւն չունի :

6⁰. իշ կը մնայ իշ՝ ամէն բառի մէջ. ինչպէս՝ արիշն, փիսկիշ (Թրք. = ծոպ), քիշֆի (Թրք. = կողով), աշիշ, ձիշեկարք :

— արիշն մասնիկին մէջ կը վերածուի ի. խենքիշի, պարսիշի (բարձրութիւն) :

Ասլանբէգի բարբառը չունի թուրքերէնի յատուկ « ձայնաւորներու ներդաշնակութեան օրէնք »ը : Հետեւաբար և խենքիշի, պարսիշի, իրկիշն, իսիշն, և նոյն իսկ թուրքերէն փիսկիշ և այլն, կը մնան անփոփոխ. փոխանակ ըլլալու խենքիշի, պարսիշի, իշիշն, իսիշն, փիշիշն. ինչպէս Պոլիս և ուրիշ տեղեր՝ հիշիշ, ոչիշ, պաշտաշ,

բռնաշնչանոց և այլն, նոյն իսկ գրական կար-
չուած արտասանութեան մէջ:

Բ. ԲԱՂԱԶԱՅՆՆԵՐՈՒ ՓՈՓՈԹՈՒԹԻՒՆԸ

Առհասարակ խօսելով՝ Ասլանբէգի բար-
բառին համար բաղաձայններու խումբ մը
տանելի չէ:

Երբ այսպիսի խումբեր գտնուին բաւերու
մէջ ի բնէ (ինչպէս՝ ոտք, ձեռք, մարդ, կոձ-
կել, մեծնալ, կանգնիլ, ծնկվըներ) կամ պա-
տահաբար խօսքի մէջ երեւան գտն բաղաձայ-
նով վերջացող բառի մը և բաղաձայնով սկսող
բառի մը միութեան ժամանակ (ինչպէս հաց
տոշ, դռք գացէք, մենք ջեզի ըսինք, կրակ
վառե. ուր՝ ցտ, ջգ, ջք, կվ խումբերը երեւան
եկած են), այդ պարագային խումբերը կը
պարզուին ջնջելով այս կամ այն բաղաձայ-
նը, կամ բոլորովին անհետ և կամ հետք
մը թողելով անկէ:

Բաղաձայններու այս փոփոխութիւնը ճիշտ
կը համաձայնի ֆրանսերէնի արտասանու-
թեան օրէնքներուն. այսպէս՝

les hommes լէ գ օմ

c'est une... u 'kva իռն...

բայց՝

les mains չէ մե՛ն

c'est tout... ս'է տոռ... :

Բազաձայններու փոփոխութեան օրէնք-
ներն են.

Առաջին. — Կ ձայնը կը վերածուի յ.

1⁰. բառերուն ծայրը՝ երբ բառն առանձին
է. զոր օր. մերձայ, կրայ, Մանկոյ : Միտման
կերուէն ծայրը կը մնայ անփոփոխ. միտմ,
ժակ, տիտի, և այլն :

2⁰. (այս պարագային թիչ անգամ կրնայ
ըզլալ նաեւ * զոր օր. կրայ կամ կրա*) :

3⁰. երբ Կ յանգոյք բառին կը յաջորդէ
բազաձայնով սկսած բառ. ինչպէս՝ մերձայ
կառա, կրայ վարեա :

4⁰. (ձայնաւորի կամ ճ գրին քով՝ այս
փոփոխութիւնը տեղի չ'ունենար. զոր օր. մեր-
ձակ աշխար, կրակ հանեց) :

5⁰. նոյնպէս թիչ անգամ կրնայ յըզլալ * ,
մանաւանդ խի քով. զոր օր. կրայ կամ կրա*
խրկեա :

6⁰. բառի մէջ երբ կը հանդիպի բազա-
ձայնի. զոր օր. իստայցալ (մարտունցալ) :

Երկրորդ. — ք, ք, ս, դ, փ, ք, պ որ
բերը կը վերածուին *ի,

1⁰. բառին ծայրը՝ երբ բառը բազաձայնով

սկսող բառի վր ջով է. օր. շս* մար* կա,
գի* իրարառի... , ֆեու փա* կա (Հաս փայա
կայ), մար* ջիւ:

2⁰. Հայնաւորով է և գրով սկսող բառի
ջով այս փոփոխութիւնը չի կատարուիր. զոր
օր. դիշ ըսիք, փաստ իսկիւ, շատ էա, դիշք
ճաշեող կերպիւք:

3⁰. Իսկիւ բառի մէջ բազաւայնի ջով. օր.
թե* կը աւս* քք եկան (յետոյ տարբեր եկան).
քիւ տղա* նկարագ, եօ* քք (ոտքք), վս* ժիւ
(Աստուծոյ), դիշքս ցա* կեց:

4⁰. Բառին ծայրը՝ երբ տառն ձին է բառը,
բազաւայնը կը վերածուի *ի. զօր օրինակ
մար*, ցաս*:

5⁰. Բայց եթէ բառը մեզմէ Հայնով տը.
տառնաւորի, բազաւայնը միայն կը թելթեւնայ,
տառնոյ *ի վերածուելու. օր. մար, ցաս:

Երրորդ. — կրկնակ գրեք. (ժ, շ, ց, ձ, ջ, շ)
որոնք իսկապէս ազ, քշ, քս, տժ և այլն կ'ար.
ժեն, բազաւայնի ջով կը վերածուին իրենց
մասերուն, որոնցմէ տառնաւորներ կը ջնջուի
անհետ. զօր. օր. ժեզ կ'իտուա, փարշ վր քեք,
արշ փա (արշ կայ), ձզ մարք է (մեժ մարք
է), վիաս նեաճող (վեցհարուածեան), կարժ
մաս, մեզնաժ մը, փեօքս (փորձ) պիտի
ընիւ, փոժկեշ (կոնկեշ), աւժ կընայ (աւժկնայ),

բժօրգը (Թանձր), պարսը (բարձր) :

Երբեմն այս շ, զ, ս, ժ կը համաձայնին յաջորդ բաղաձայնին աեսակին. ինչպէս կարշ զիթ՝ փոխանակ բսելու կարժ զիթ. ժ փոխուած է շի՝ յաջորդ զին յարմարելով. ըսաւս ա (փխ. ըսազս ա = ըսածս ալ) :

Չայնաւորի կամ հի ըով, ինչպէս նաեւ բանն առանձին եղած ժամանակ՝ կրկնակ տառն անփոփոխ կը մնայ. զոր օր. վկայ հաս, զիչ հա, կարձ եհիւն :

Դիտ. — Միջակ գրերը (գ, դ, բ, ճ, ջ) չունենալով իրենց համար որոշ և յատուկ ձայն, կը հետեւին կ, տ, պ, ժ, ձ գրերու օրէնքին՝ եթէ արտասանութիւն կ, տ, պ, ժ, ձ : Իսկ եթէ արտասանութիւն զ, բ, փ, ց, չ, կը հետեւին այս գրերու օրէնքին :

Ուստի և հիշ տասը կամ հի* տասը, տօս մը (տանձ մը), բժօրգը (Թանձր) :

Չորրորդ. — և գրով կազմուած բաղաձայնի խումբերուն մէջ և կը ջնջուի, իսկ մնացեալը կը պարզուի վերի օրէնքներուն համեմատ :

1⁰. ևչ, ևջ, ևձ, ևճ, ևց, ևժ կ'ըլլան պարզապէս շ, ժ, ս, զ. զոր օր. ձած մը (ճանձ մը), ժօրյը տօս մը (ժանր տանձ մը), կեօշնալ

(ճանչնալ), ասելի (անցնիլ), բայց՝ անցայ, ձանձիռ, տանժիռ, և այլն:

2⁰. Եկ կուտայ պարզապէս յ. օր. հիյ տասր մարք, իյնալ, կ'իյնա, կայնիլ, ժըվընիկ, բայց՝ ինկայ, ինկած:

3⁰. Ետ և այլն, կը վերածուին լոկ*ի. օր. հվա* կա (հիւանդ կայ), բա* կացի (բանա գացի), Յէ'րվա*, մարդդ Խ'ըր եա, ըտի* մը (լաւ մը) հըվը*ծա (հիւանդացայ):

Քաղաձայններու մասին մինչև հիմա տըրուած օրէնքները գիր մը ջնջելու եղանակի մասին էին: Քայց այս ընդհանուր օրէնքներէն զատ բաղաձայնները կրնան կրել նաև ժամանակի փոփոխութիւններ, հետևեալ կերպով. Առաջին՝

1⁰. և գիրը կը փոխուի ֆի, ֆեև, ֆօեև, ֆեա, ֆօա, ֆեդ, ֆօդ (հոն, հոս, հոդ) ձևերուն մէջ:

2⁰. անհետ կը ջնջուի հապա = ըպր բառին մէջ:

3⁰. առ հասարակ թեթև անզգալի հնչում ունի. այս պատճառով և արգելք կ'ըլլայ բաղաձայններու ջնջուելուն. ինչպէս՝ կրակ հաւեա, մարդ հո* (հոդ) չընկար. Յէ'րուանդ, հետս կիզգնս:

4⁰. ր գրին հետ միացած հր խումբը ևի

կը վերածոթ, Միճան = Միհրան բառին մէջ:

5⁰. Զիչ անգամ կ'աւելնայ բառի մը սկիզբը.
օր. հըմբ (թրք. աճա) բայց:

Նրորորդ՝ 1⁰. ր դերը կը ջնջուի պարսը,
(բարձր), յեափ (երբ) բառերուն մէջ:

2⁰. իր տեղը կը փոխէ բհօրգը, նկօրար, առ-
դա (Թանձր, նօր, ախույ) բառերուն մէջ:

3⁰. քր խումբը կը ջնջուի իստ = երբայ
բառին մէջ. իհայ կամ իյայ արտասանու-
թիւնը ձայնաւորներուն միացումէն առաջ կու-
գայ:

Նրորորդ՝ երկու յաջորդական յ գրերը կը
փոխուին կրկնակ յի. զոր օր. պի՛ն, կի՛ն,
կի՛ն, կի՛ն:

Չորրորդ՝ ձ կ'ըլլայ կ, կեօշեայ (ճանչնայ)
բառին մէջ:

Հինգերորդ՝ Կալեօղ բառին մէջ իս վերա-
ծուած է հի, իսկ դ՝ վի:

Բարբ այս կանոններէն ետք դիտել պէտք
է սակայն թէ, հայ գրական լեզուն եւ
սովորական խօսուն լեզու է դարձած Ասլան-
բէգի մէջ. ուստի և շատ ձևեր կործնուցած
են իրենց բնիկ կերպարանքը և վերածուած
են գրական ձևին: Մածկարանութիւնները՝
ինչպէս որ յետոյ պիտի տեսնուի, բարբ
գրական լեզուով են, և առանց սոյն ձայ-
նական օրէնքներուն:

Գ Ե Ր Ա Կ Ա Ն Ա Կ Ա Ն Օ Ր Է Ն Գ Ն Ե Ր

Աստանդդի քարբառն աւեր հոլովում՝ աւեր, սրունք կը համեսպատասխանեն նիշդ պոչ սական հոլովումներուն:

1⁰. հաց, հացի, հացիա, հացիոյ. Յոր. հացեր, հացարիչ, հացարեա, հացարեոյ:

2⁰. մար*, մարդիչ, մարդիւ, մարդիոյ: Այս երկրորդ հոլովումը չէ այնչափ բիշ գործածական՝ ինչպէս գրական լեզուին մէջ. այլ ընդհակառակն աւերի յանախաբ: Գրական լեզուին մէջ ուրիշ հոլովումներս հետեւող բառեր Աստանդի քարբառին մէջ այսպէս կը հոլովին. զոր օր. տանծիչ, ձանծիչ:

3⁰. հայիչքիւ, հայիչքա, հայիչքենեա, հայիչքեոյ:

4⁰. հար, հար, հարբեա, հարբ հեա:

5⁰. տալ, տալեչ, տալեչրակն (տալեչրակն, տալեչրակն) տալեչրակոյ:

6⁰. օր, օրվ-ն, օրվրեա:

7⁰. երիչ, երի-ն, երիբեա, երիբեոյ.

Յոր. երիբեր, երիբերնիչա:

8⁰. Աս*ված, Աստծիչ կամ Աս*ծիչ, Աստիծակն, Աստիծակոյ:

Յոցնակիներն առ հասարակ 1⁰ հոր-
վումին հետ նոյն են։ *

Մասնաւոր ձեւ ունին երկրտիչ, կնվր-
տիչ, ախարտ-նք, զըրվրտ-նք, կր*տաք,
ախարտիչ, տիրվրտիչ, շընվրտիչ. սեռ.
երկրտեօց, կըյվրտեօց, կր*վրտեօց. բաց.
կր*վրտեօսմէն, կր*տեօսմէն։

Թուական ածականներն են.

1. մկլ (մկյ).
2. երկիչ (երկիչք, երկիչ*).
3. իրեաք (իրեա*).
4. չկօրս.
5. հիենք (հիյ, հի*).
6. վեաց (վեաս).
7. կօխոր.
8. իչքք.
9. ինրա, վիներա.
10. տասր.
11. տասներմկյ.
12. տասվերկիչք (տասվերկիչ*.)
20. քսա.
30. եասսիչն.
40. քասսիչն.
50. իսիչն.
60. վա*ծիչն.
70. յե*միչ (ԹԲԲ.).

80. սե*սեան (թրք.).

90. տոխս (թրք.).

100. հեարիշք.

1000. հեազեար:

Դասականները թուրքերէն են: Բաշխականները օսկորականին համեմատ՝ չեօրսակ, երկերկիշ, և այլն:

Դերանունները կը հոլովին հետեւեալ կերպով.

1 ⁰ . հաս	մեանք
իւ	մեար
ընծի	մեազի
ընծիս	մեազ
ընծիւկն	մեազիւկն, մերւկն:
ընծիւկով	մեազիւկով:

2 ⁰ . դիշն	դիշք
քիշ	ձեար
քեազի	ձեազի
քեազ	ձեազ
քիշւկն, քեազիւկն	ձերւկն, ձեազիւկն
քեազիւկով	ձեազիւկով:

3⁰. Եզ. ուզզ. հյց. սն. ընիկս, ընիկ, սեռ. տր. ընեօր, բաց. ընեօրւկն, անկե, գրծ. ընեօրւկով:

Թրք. ուզզ. հյց. ընընք, սեռ. տր. սնընց, բաց. անըսւկն, գործ. անըսւկով:

Կ'ըսուի նաեւ անխա, անխի, անկոր, և այլն:

4⁰. Ասոր համեմատ նաեւ՝ ասի, ասի, ասիկ, ասիկ, ասկոր, ասրեք, ասրեց, ասրամեն, ասրամեով, և այլն:

5⁰. Սա կ'աւանդէ հետեւեալ ձեւերք.

Եզ. ուղղ. հայց. աա, սրվի, սրվիկա, սրվիկաթ, սեռ. ար. սրվեք, բաց. սրվեք. մեն, գործ. սրվեքով:

Յոր. ուղղ. հայց. սրվընք, սեռ. ար. սրվընց, բաց. սրվընմեն, գործ. սրվընմով:

Այսպէս նաեւ դա, ևա:

6⁰. Ինքը կը հոլովի այսպէս.

Եզ. ուղղ. ըզինք, սեռ. ար. իրեան, ըզիրեան, բաց. իրենմեն:

Յոր. ուղղ. ըզըրընք, սեռ. ար. ըզըրընց, բաց. իրընմեն, ըզըրընմեն, գործ. իրընցով, ըզըրընմով:

7⁰. Ստացազանները հետեւեալ կերպով կը հարովին.

Եզ. ուղղ. հյց. ինս, սեռ. ար. իմիս, իմիս, բաց. իմես, գործ. իմեով:

Յոր. ուղղ. հյց. իմկարս, սեռ. ար. իմկարիս, իմկարիս, բաց. իմկարես, գործ. իմկարեով:

Այսպէս և միւս դեմքերը.

Գիւնիդ, քիւնիդ, քիւնիտ, քիւնիւօվդ. քիւնիւարդ, քիւնիւարիդ, քիւնիւարեօվդ:

Խրը, իրեանը, իրեանիք, իրեանեք, իրեանեօվ. իրեանց, իրեանցեօվ, իրքանեարը, իրքանցիւնիւն, իրքանցիւնեօվ, և այլն:

Մեարը, մեարիւն, մեարեք, մեարեարը, մեարեարիւն, մեարեարեք, և այլն:

Պարձեալ բազաղընալ ձեւերով. մերեարիւնմեք, մերիւնեքիւնմեք, մերեանք, մերքումեք, մերեք, մերքումեք, և այլն:

Բոլոր ասոնք կը համաձայնին ձայնափանօրէնքներուն. այսպէս՝ ըզրը* կերան, ըզի* կերաւ, ըզրընց հեխըւ, ըզրընք ըզրըրս բանը գիտին. ևս ա ըզրընց հետք էի. անքս մարդիքը:

Ստացական մասնիկներով կազմուածեանօրինակ.

Գլխիս, գլխիւս, գլխիս, գլխիսօվս, գլխիւրեարըս, գլխիւրեարիւս, գլխիւրեարեաս, գլխիւրեարեօվս. — Գլխիւրնիս, գլխիւրնիւս, նես, գլխիւրեօվնիս. գլխիւրեարնիս, գլխիւրեարնիւս, գլխիւրեարնիւսմեք, գլխիւրեօվնիս:

Էրիւնիս, էրիւնիւս, շրեօրեօվնիս, շրեօրեօվնիւսմեք, էրիւր*տեօվնիւսմեք, կըյօրեօվնիւսմեք, կընիւնեարնիւս, կը*տեօվնիւս, և այլն:

Յարարեալական եօր չի հալովիբ. պէտք
եղած ատեն կրնայ սակայն ըսուիլ. —ն մարդը
էօր անկէ... Սովորական ձեւը —ած ով է:

Բայերուն լծորդութիւնն ու խոնարհումը,
համաձայն է Պոլսականին: Սակայն

1⁰. Բոլոր Ա. լծորդութեան ենը կը փո-
խուի իմ եզ. առաջին, և յոք. առաջին և
երրորդ դէմքերուն մէջ. այսինքն ուր որ
ենը անգական զրի մը կը հանդիպի:

2⁰. Շարունակականները կը շինուին հայե
մասնիկով:

3⁰. Անկատար և կատարեալ յոք. առա-
ջին դէմքերը, կ'առնեն —անք մասնիկը:

Ահաւասիկ երեք լծորդութիւններուն պատ-
կերը.

Ներկայ

կը սիրիմ	կը խօսիմ	կ'իմ
կը սիրես	կը խօսես	կ'ես
կը սիրի	կը խօսի	կ'ի
կը սիրինք	կը խօսինք	կ'իք
կը սիրեսք	կը խօսիք	կ'իքք
կը սիրին	կը խօսին	կ'ին

Ներկայ շարունակական

կը սիրի՛մ հայե, կը խօսի՛ հայե, կիւ՛մ
հայե, կը սիրե՛ս հայե, և այլն:

Անկատար

կը սիրեի	կը խօսեի	կ'իայի
կը սիրեիր	կը խօսեիր	կ'իայիր
կը սիրեր	կը խօսեր	կ'իան
կը սիրե՛նք	կը խօսե՛նք	կ'իայ՛նք
կը սիրեիք	կը խօսեիք	կ'իայիք
կե սինեին	կը խօսեին	կ'իային

Անկատար ջարունակական

կը սիրեի՛ հայե, կը խօսեի՛ հայե, և այլն:

Կատարեալ

սիրեցի	խօսեցայ	հազացի
սիրեցիր	խօսեցար	հազացիր
սիրեաց	խօսեցաւ	հազաց
սիրեց՛նք	խօսեց՛նք	հազաց՛նք
սիրեցիք	խօսեցաք	հազացիք
սիրեցին	խօսեցան	հազացին

Աերկայ ապառնի

պիտի սիրիմ, պիտի խօսիմ, պիտի իմ,
պիտի սիրես, պիտի, և այլն:

Անցեալ ապառնի

պիտի էիրէի, պիտի խօսէի, և այլն:

Հրամայական

սիրես	խօսես	հագաս
մի՛ սիրեսք	մի՛ խօսիք	մի՛ հագասք
սիրեցեսք	խօսեցեսք	հագացեսք
մի՛ սիրեսք	մի՛ խօսիք	մի՛ հագեսք
քոզ սիրես	քոզ խօսի	քոզ իս
քոզ սիրեսք	քոզ խօսեսք	քոզ իսք, ևն:

Յտորադասական ներկայ

սիրիմ նրա, խօսիմ նրա, իմ նրա, սիրես
նրա, և այլն:
կոր սիրիմ նրա, կոր խօսիմ նրա, և այլն:
սիրիմ, խօսիմ, իմ, և այլն

Անցեալ

սիրէի նրա, կոր սիրէի նրա, սիրէի, և այլն:

Գերբայ

սիրելի	իսկուհի	իսկ
սիրած	սիրեալ	սիրեալիս ևն :

Նել, նիլ, նալ վերջացող բայերը կը հալովին այս սկզբունքով և համեմատ գրական լեզուին. տարի, պագի, առի, ըսի, և այլն կ'ըսուին նաև ասրեց, արացեց, առեց, ըսեց :

Քաղատակածն ձեւերը կը վազմուին հետեւեալ կերպով :

Ներկայ

չիմ սիրեալ,	չիմ իսկուհի,	չիմ իսր,
չես սիրեալ,	չես իսկուհի,	չես իսր,
չի սիրեալ,	չի իսկուհի,	այլն :
չի* սիրեալ,	չի* իսկուհի,	
չէ* սիրեալ,	չէ* իսկուհի,	
չին սիրեալ,	չին իսկուհի,	

Ընդեալ անկատար

չէի սիրեալ,	չէի իսկուհի,	չէի իսր,
չէիր սիրեալ,	և այլն.	և այլն :
չէր սիրեալ,		

չեա* սիրեար ,
 չէի* սիրեար ,
 չէին սիրեար ,

Գատարեալ

չի սիրեցի
 չի սիրեցիր , և այլն :

Ներկայ ապառնի

չի սիրիմ պիտի ,	չի խեղճիմ պիտի ,
չի սիրես պիտի ,	չի խեղճես պիտի ,
չի սիրե պիտի ,	և այլն :
չի սիրի* պիտի ,	
չի սիրե* պիտի ,	
չի սիրին պիտի ,	

Անցեալ ապառնի

չի սիրեի պիտի ,	չի խեղճեի պիտի ,
չի սիրեիր պիտի ,	և այլն :
չի սիրեր պիտի	
չի սիրես* պիտի ,	
չի սիրեի* պիտի ,	
չի սիրեին պիտի ,	

Հրամայական

չի սիրես նրա, չի խօսիմ նրա, չ'իաս նրա,
բեռ չի սիրես, բեռ չի սիրեար, և այլն:

Ստորադասական ներկայ

չի սիրիմ նրա, չի խօսիմ նրա,
չի սիրես նրա, և այլն:
չի սիրի* նրա,
եօր չի սիրիմ նրա, եօր չի սիրի* նրա, և այլն.
չի սիրիմ, չը խօսիմ և այլն:

Անցեալ

չի սիրի նրա, եօր չի սիրի նրա, չի սի-
րի. չի սիրես* նրա, եօր չի սիրես* նրա, և
այլն:

Դերբայ

չի սիրիչ, չի խօսիչ, չ'իաչ
չի սիրած, չի սիրեալիս, և այլն:

Դիտելի է թէ բացասական բայերու մէջ
ապառնիի պիտի մասնիկը բայէն վերջը
միայն կրնայ դրուիլ:

Անցողականը և անկանոն բայերը համա-
 ձայն են Պոլսականին, միայն կրած են պի-
 տանի ձայնական փոփոխութիւնները. այս-
 պէս՝ կոռչա (ճանչցայ), կկո, կ'ասնիւ
 (կ'անցնիւ), սիրցընեալ, բայց՝ գացի, գացիր,
 գացալ, գաց-նք, գացիք, գացիև, գնը-, ի-նք,
 մ'իար, գացք, և այլն:

Անփոփոխելի մասն-բանիներուն մէջ
 նկատելի են՝

տիանն ի բ-, դէպի տուն.

քիչ հետ, իմ հետ և այլն:

դաս կկո, հոս եկուք.

ֆես, ֆեսու, ֆեսեն, ֆեսուեն, ֆիշաս, (հոս).

ֆէք, ֆէօք, ֆէքեն, ֆէօքեն, ֆիշտա, (հոգ).

ֆեն, ֆեօն, ֆէնեն, ֆեօնեն, ֆիշնա, (հոն).

մարի (տէս).

նէրքին (տակ). ծառին նէրքին նստեցա.

ընչէօք (մինչեւ).

քընի, կօր (եթէ), մէյտէ, և այլն, և այլն.

Համաձայնական կանոնները լիովին կըր-
 նան տեսնուիլ յաջորդ հատուածին մէջ:

Լ Ա Ջ Է Ա Ր Ի Ի Ն Գ Է Օ Ղ Ի Ի Թ Ի Ն Ը

(Ընէօղա* քը*նէօղա*)

Մանիւյ. — Բար'իրկին խաշտիւր ախպար:
խաշտիւր. — Խէր ը'լլա:

Մ. — Օվակէմ պապային քլիսին կկածը
իմացմը, էգիին մասլահարը (ինդիր):

Խ. — Իրաւ էօր էրէկ իրկին ատայ լաֆ
մը կար հըմը (բայց), ըոի* մը շիյտիմ:

Մ. — Էգին գէօղ կկէար էա տը ճիւզէա-
րը էանրկիւյ կէօարտէար ին:

Խ. — Միւ ըպը ԲՂ կայնէար էաք. ձիէարը
քաշէցէք տը իգը (հետք) իանք (երթանք).
աս բանը ընէօղը Լազէարը ըլլալիւ ին, էառ-
ջի էօրն — վարգ — էամճին էգին ըրէար
ին: Դին գնը կարրպէտին իրէն (և) Մի-
նանին (Միհրան) կանչէա. էս ա էրկիւ հա*
պկկիրձի (ձիապան) ճարիմ:

Մանիւկը կ'իա կարրպէտին տինը .

— Բարի լիւյս, Պայժառ. կարրպէտը
վէրն էա:

— Խէր ը'լլա, խաշտիւր ախպար. վէրն
էա:

— Թէօղ չիֆտեան (հրացան) անէա
տը գա :

Պայծառը վեր կ'իւա .

— Մար*, կ'ըսէա, էլի չիֆտեան առ
տը վար գնըա :

Կարրպէտը կը ցա* կէա, չիֆտեան եամիզը
(ուա) կը զարնէա, կենե (դարձեալ) ք՛շ կա
ընչպ (արդեօք), կ'ըսէա, վար կ'իջնա :

Կարրպէտ . — Բարի լիւյս Մանիւկ ախպար :

— Աս* ծիւ բարին, քընթ սահաբէն (ժամ)
վար կ'իջնաս . մնչիկը դայֆեան (սրճարան)
ին . Լազէարին պիտի ի՞նք :

— Շա* զիյանիւթին (փասս) ըրէ՞ար ին :

— Ախպար, հաւէօղնէտըը իւտէլնին, հա-
տե (լաւ) գարար (փասս) չիւնի ըսինք . կէօ-
ճէրն ա էանըկիւ* կէօարտէւր ին :

— Ան՛նկ էա նըա քընի մը հատ ա ձի
առնելիւ էա :

— Ձիէարը հազըր (պատրաստ) էա, ախ-
պար, քալէա :

Կարրպէ*ն իւ Մանիւկը կ'իւն դայֆեան .
ճամփա Մինանը թըմէրնին կ'էլ'լ'ա . կը նէյին
էօր ծրար մը ցառըը կ'իւա . Կարրպէտը կը
հարցընէա .

— Հազըր էա . Ֆիշէկ (փամփուշտ) է
ցառքիննէտըը :

— Ֆիշէկի գէօրը կա՛ յա (միթէ) :

— Տահա (զեռ) խապանի (լուր) շինիս.
 Լազէարին պիտի ի՞նք. մեշիկը դայֆեան
 ին. հագրղէօրէա (պատրաստուէ) տէ էկէօ:

— Հիմա կիւ գամ:

Մինանը տին կ'իա. Կարրպէ*ն իւ Մա-
 նիւկը դայֆէն կ'իւն:

Մինանը տին կիւ գրա.

— Պէշիճի (հինգերորդ¹), տախիւմը
 (կազմած) վար բէր:

— Մար* կէնէ վիւր պիտի իաս:

Մինանին մարը տախիւմնէարը բէր ըսէա-
 ւը կ'իմանա:

— Ճանըմ կոշիշ (հողիս, զաւակս) շիւ-
 շանաս, կ'ըսէա:

Մինանը դըրսյանսիշ (բարկանալ) կ'ըլլ'ա:

— Շա* մի տոտոա*, կ'ըսէա, Թիւրս
 կ'էլլ'ա, դայֆեան կ'իա: Պայ մը յէ*կը Կա-
 րրպէ*ն իւ Մանիւկը կիւգ*, կը նէյին էօր
 Մինանը ֆէօն էա.

— Միւ յէմփի էկար:

Մինանը ձիշէա* (պատասխան) շիտար-
 զլէօիս կը նէտէա:

Վէացը մէկաս ճամփա կ'էլլա. քեֆիանէա-

1. Բազմաթիւ ամուսնացեալ եղբայրներու
 մէջ իւրաքանչիւրին կինը կը կոչուի ըստ կար-
 գին. ուրեմն. պէշիճի, հինգերորդ եղբօր կինը:

ըր զըլխընին պ'լլամ, սըրմաչը (ոսկեթել) անամատունէարը հաքամ, ճէրմայ գփղանէարը քաշամ, չամրոյիւնէարը ճիւղէրնին, Չէրքէշի յեմենինէարը հաքամ, չիաֆտեանէարը եամիւզնին զարկամ, . դամպիւրնէարն (կեռ գանակ՝ բերանը դուրսի կողմէն) իւ քեօրեօղլիանէարը (քիթ) մէշկէրնին կախամ:

Քեֆիա ըսածըս իփե* շի (մետաքսահիւս) տեսքըմեայ (թաշկինակ) մըն էա, շիւրքը օյաչը (ժանեկաւոր)՝ կանաչ, կարմիր, մեօ (մութ կապոյտ), դէաղին ըտեայնէարէօլ (գոյն). ֆեասին փիսկիւչը (գլխարկի ծոպ) քէօլէրնին կախվամ՝ քեֆիան անայ մը կը կապին էօր, ծարէարը փիսկիւչին կիւ զըա տը եամիւզը կը ծէծէա:

Ճամատունը մեօր շիւխայէօլ էա՝ ընչէօք էօր կէս մէաշկը սըխիւ (ամուր) կէօժկամ, թէւէրն ա սըխիւ, դեօլէարը (զգեստի թել) էրկիւ դիհէան կախվամ, կեօ* սէարը (կուրծք) սըրմա փանվամ, անանկ ա արմիւյնէարնին. եամիւզէն մէաշկը ֆիշէյլիւնէարը (փամփշտակալ) կը կապին. մէշկէրնին ա քապիօրիւս կէօտի (գօտի):

Չփղա ըսածս տիւնէ գէօրծազ ճէրմայ կտալ մըն էա. ընչէօք էօր ծըյլլընին, լազէարիւն հաքամին պէս. հըմըւ էտէֆին կտէօր

մըս պեղ (լաջն) էա. Լաղէարիւնը հապիւ ազիի պէս էա, հըմըս մէարը խեօրեօզի (աքաղաղ) պէս տընկըված էա: Աս գփղանէարը դըյէ* (խիսա) ճէրմայ պիտի ըլլ'ւ. ըմմէն շափթիւ կը վլ'ն. էօր կիտէօր մըս աղտէօա ըլլ'ւ նըս, ան մարդը աճա* շամիշ (այպաննել) կ'ընին:

Չամբոյդիս ըսասս ա հարսնընցիւ ախշընէարը կը շինին: Չէրքէշի յեմէնին ածիւ կաշիէօվ շինված էա, տակը հէշ (քնաւ) կար շինի. էրկիւ դիւն քեօ* (ժողովել) կ'էնին էօ* կին էրէասը կը կարին. էրկիւ ծարէրն ա քիթէօվ. էրկիւ հատ ա սըրըս (կաշիէ թել) կա, ճիվէրնին կը պ'լլին:

Ճամբան խեօրաքէալէան (խօսելով) իալն իքեան (ժամանակ), Միւսթաֆա աղան կը տէսնան. էօր կիւ մէօտէնան նըս, Մինանը Մանիւկ ախպէօրը կ'ըսէա.

— Մօթիլը Մանիւկիլը ախպարիլը. անիլը մարդիլը մաղիլը ծակիլը էիլը, խօսքիլը փօխէրիլը¹:

Միւսթաֆա աղային բարէվը կիւտան կ'ասնին:

1. Մածկարանութեան եղանակ մը. կը կազմուի իւրաքանչիւր բառի ծայրն աւելցնելով Քըր մասնիկը:

Վերի-կալէարէան¹ անցազ վախտը (ժա-
մանակ) պզտիյ մանչիկը ֆէօն Կոյին (խաղ)
կը խաղային. իւր ատըս գայը կը տէսնան
նը՝ մէջերնիւն մէակը կ'ըսէա.

— Իւր էաս մէզնամ նը՝ խաշտիւր ախ-
պէօրը պէս պիտի ըլլամ:

— Էս ա Կարըպէտին:

— Ըպը Մինանը, չէան ըսէար.

— Ի՛շ Մինան, Մինանը քընի՞ յարա (վերք)
իւնի:

— Էօխտը:

— Խաշտիւրինը՝ տասվիրէք հատ էա:

— Աս կիրակի էօր քիշարնէարը (վա-
ճառական) գան նը՝, էրկիւ քիչա* (չափ մը)
խօզա (բժոժ) պիտի ծախիմ. քէօր Ամմետին
(կոյր Ահմէտ) քէօվ վէս նէտէօզ (վեցհա-
րուածեան) մը կա, էօխտը ճէրմակի (20
դահեկան) կիւտա էաղէար. ֆիշէյիխն ա հէ*ն
էա:

Վերի-կալէարէան ասնէլէն յէ*կը Մանիւկ
ախպարը միալնէարին կ'ըսէա.

— Ծիւ ախպար խաղ մը չկանչէաք:

Ասէօր վրա ըմմէնքը մէյտէղ կը պաշա-
յին (սկսիլ).

1. Տեղի անուն:

Ասյանպէկ իշաքար
 Սըքը պաղար քիշաղը.
 Շաքա մաքա տիյնամազ,
 Չէքեր վիշրիշր պիշաղը, և այլն.

(Ասլանբէգի կարիճը
 Գօտին ամուր կը կապէ.
 Կատակ մատակ չզիտէ,
 Կը քաշէ զանակը կը զարնէ):

Ասանկըֆ Ղուշլըխըս ձէօրը կիւզան, ֆար-
 տակին¹ քէօլ քէօ* կ'ը'լ'լ'ն. խաշտիւր ախ-
 պարը կ'ըսէա.

— Դիւ* խրատի պէ*կը շինիւք հըմրա,
 Էտէօ (Պետրոս) ախպէօրն իլեան (և) Սէնէ-
 քէրիմին էրկիւ շաֆ (խօսք) ընիմ: Դիւ* դա-
 րադաձին ծառէարին տակը պիտի կայնիք.
 էօրքիշֆեակը էրկիւ հէաղ փաթէանը, ձիէարը
 կ'աննէ* կիւզաք. էօր մէյ մը փաթէանը,
 ձիէարը կը հեզնա* կ'իւք:

Էտէօն իւ Սէնէքէրիմը ձիէարը կ'աննին
 Ղարադաձնէարին տակը կ'իւն. ձիէարը

1. Գիւղէն կէս ժամ հեռու բարձր քար մը:

չայիրը (արօտ) թէօղ կիւտան, իրէանք ա
յան (ընկողմանիւ) կիւզա, կ'էրկնան:

Միալնէարը ճամփա կ'էլլ'ան. եփեյի (բա-
ւական) տեղ իալէն յէ*կը, խաշտիւրը կ'ը-
սէա.

— Կը քնանաք, ի՞նչ կ'ընէաք. իզը (հետք)
էրկիւքի փօխիլէցալ. էաս Մինանը աննիմ
ասկէ իմ սը՝ դիւք էրկիւքըդ միալ ճամփան
բոնէցէաք:

Մանիւյ. — Իրկիւնը իրար իւր պիտի
դը*նանք:

— Քեստընէյին (շագանակ) ախփիւրը
իրարիւ կը պէ*յէյինք (սպասել):

Մանիւյն իւ կարըպէտը հիյ—տասը առիշմ
(քայլ) իալէն յէ*կը իզը դայի* (կորսուիլ)
կ'ը'լլա:

Մանիւյ. — Մարդէօցը աշկը բասիւէար էա,
արխատաշ (ընկեր). վարպէտիւթին ըրէար ին:

Կարըպէտ. — Է ի՞նչ կ'ըսէաս. յէ* դէռնանք:

— Չէա. էկէօ ֆիւսս նստինք:

Չիաֆտէնէարը էօ*կէրնին մէշ խէօթէցին,
իրէանք ա անտէղ յան էկան. Մանիւկը կա-
րըպէտին ըսալ.

— Մէյմը անկանդ հէօղին դիր. դօրքին
(անտառ) մէջէն ճիվիւ ճան մը կիւքրա:

Կարըպէտը մտիյ կ'ընէա.

— Հա (այո՛), ձան մը կիւրքըա անկըճիս .
վէ՛ր դիէան ը՛լ՛լալը պեյլիա (յայտնի) շէա .
ձանէարը կիւ խէօշըրնան . Լազին աղա*ն ին .
ձէօրին դիէան էա :

— Կէցի նէյիմ անպար :
անկանը հէօզին կը դնէա .

— Անպար քէօվէրնիս էկէար ին , տանա
(տակաւին) քիշ կայնէար ինք . յիշտեա*
ձէառք առ :

Ձիշտեանէարը կ'աննին , ձէօրն ի վար
կ'իշնան . Լազէրն իւր կը տէսնան նը , Կա-
րըպէտը քեքիկը (հրացանի բլթակ) կը քա-
շէա :

— Թեւիւմիս օլ (անձնատուր եղէք) :

— Քիմեօ քիմեօ (որո՞նք , որո՞նք) :

— Էսկեկեկի տիք (Ասլանբէզցի է) :

— Տեսանա տօսք սիշնիշգ (չըսէ՛ք բա-
րեկամ էք) :

— Իշի պիշիք (գործը գիտէ) :

Աս լաֆէարէան (խօսք) յէ*կը , Լազէարը
աղէյ մը հօրքան (մէջտեղ) կ'եւլ'ան , քիշֆե-
նէարը (կողով) շարկընին :

Մանիկը մէտը կ'իւ ,

— Վայ ճիւնօլան , սէ՞ն սիւն , կ'ըսէա :

(Վայ , ճիւնօլան , դո՞ւ ես) :

Քիշ մը ճա* (ճաթ . եզիպտացորենէ շի-

նուած հաց) կ'իւզէա, էօր ան ա շիւնիմ կ'ը-
սէա նը, քիաֆէյին խափախը (կողովին կա-
փարիչը) կը բան, կը նէյի էօր հաւէօղ
էա :

— Միւ կարըպէա. էս քէզի չըսի. ըսինա
էօր շի գացանք. մարդիկը աշկերնին բացէար
ին ըսի. գիտէան. ասընք իւլակէմ. էամծին
հաւէօղնէարն էա, կիւզէրէն (ողկոյզ) կը
կէօշնամ. գիտին իւր իզը կ'իանք, քօրմանին
(անտառ) մէշ պահէար ին. հիմայ ա կէկը
կը տանին :

Կարըպէար չիաֆեան իրարիւ էարվէ էր-
կիւն ա կը նէտէա. Լազէարը դէօղալ կը
պաշլային. կըտէօր մը յէ*կը ձիէարը կիւ-
քան :

Մանիւիը կ'ըսէա.

— Սա հաւէօղնէարը ձիին վրա բէառ-
ձէք. կարըպէա, դին ա ձիին մէկին վրա
հէծի սր մանչէօցը էարվէն հասի :

— Ախպար, ձին իշ պիտի ընիմ. առ
լէննէարին մէշ ձի կը քալէա. էս հիմա վիւր
ին նը կը բէրիմ :

— Էս ձին հեզնաս սիյի (որպէսզի) շիմ
ըսէար. կ'ըլլա էօր պէ*կը կ'ըլլա :

— Պէ*կը ըլլա նէա, ֆէօն ձիին զր*
ըիւր (պակասութին) շիքա :

Կարըպէտը կ'իա, մեջիկը կը գը^նա կը նէյի էօր էրկիւ Լէազի ձի միսիտ (եգիպտացորեն) բէաոցազ կիւք^ն, փիարիանը (ամբողջ) մէկէն Մանիւկին քէօլ կիւք^ն։

Մանիւկը կ'ըսէա .

— Ծօխկօ մախկանչիխկիկ, չօխկօր ծէխկէծ մըխկը քախքաշիխկի^նք¹։

— Մըքճէնք մէկճէր փաքճայըքճը ալճառաակճանք . թէօկճէօղ տըկճիւր թէօկճէօղ իկճիաակճան։

— Ապճաս մապճարդիպճիկըպճը կէպճէրթապճան մապճարթուպճու կըպճըսիպճին։

Լազէարը կը ձքին, իրէանք ա գէաղը կը դէառնան . խաշտիւր ախպարը կ'ըսէա .

— Խաղը պաշաշէցլաք (սկսիլ)։

Մ^նչիկը կը պաշաշին։

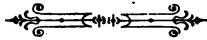
1. Մածկաբանութեան եղանակ մը . կը կազմուի իւրաքանչիւր վանկին ձայնաւորին քով աւելցընելով իսկ և յետոյ նոյն վանկին ձայնաւորը . ծօ = ծօխկօ . Ուրեմն վերի ծածկաբանութիւնը կը նշանակէ — ծօ մանչիկ, չօր (ուժով) ծէծ մը քաշի^նք։

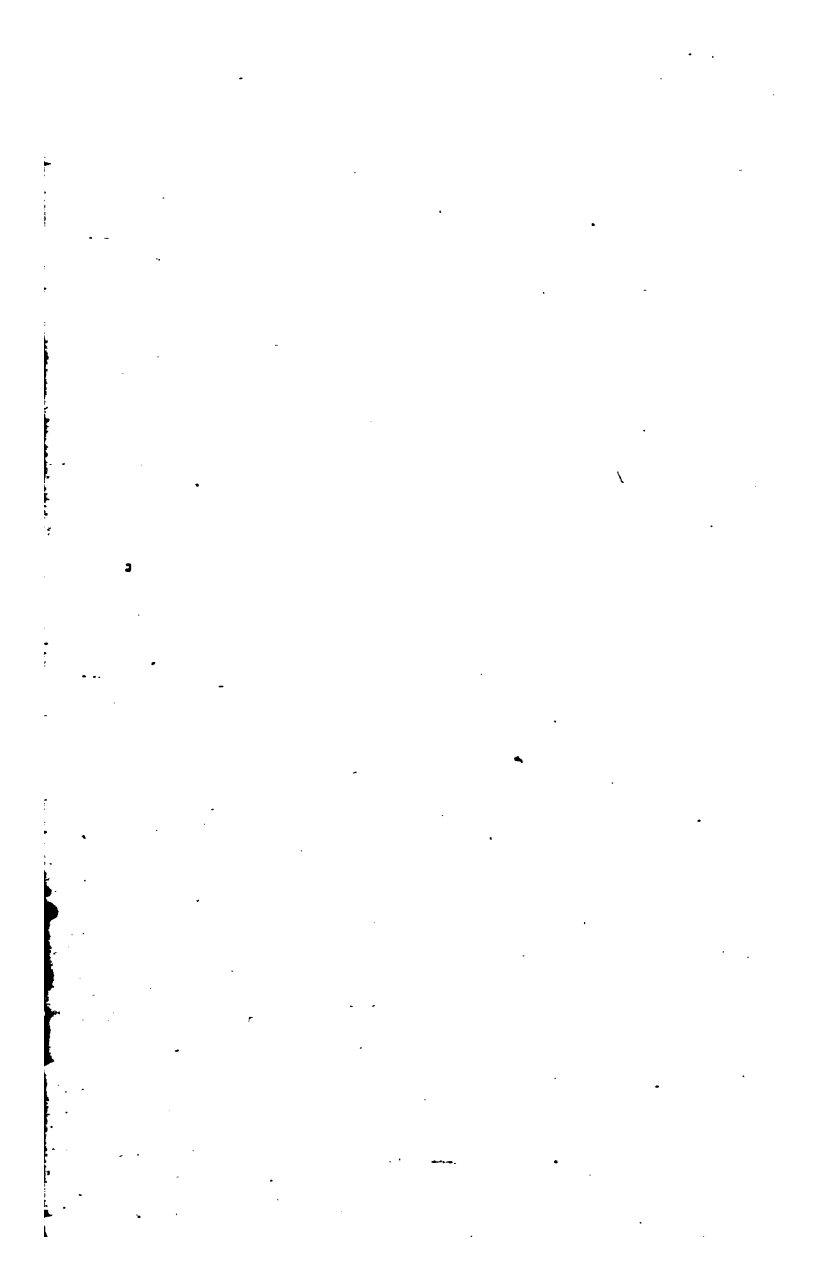
Նոյն եղանակով և կ'ա կամ պ'ա մասնիկներով կը կազմուին յաջորդները՝ որոնց նշանակութիւնն է .

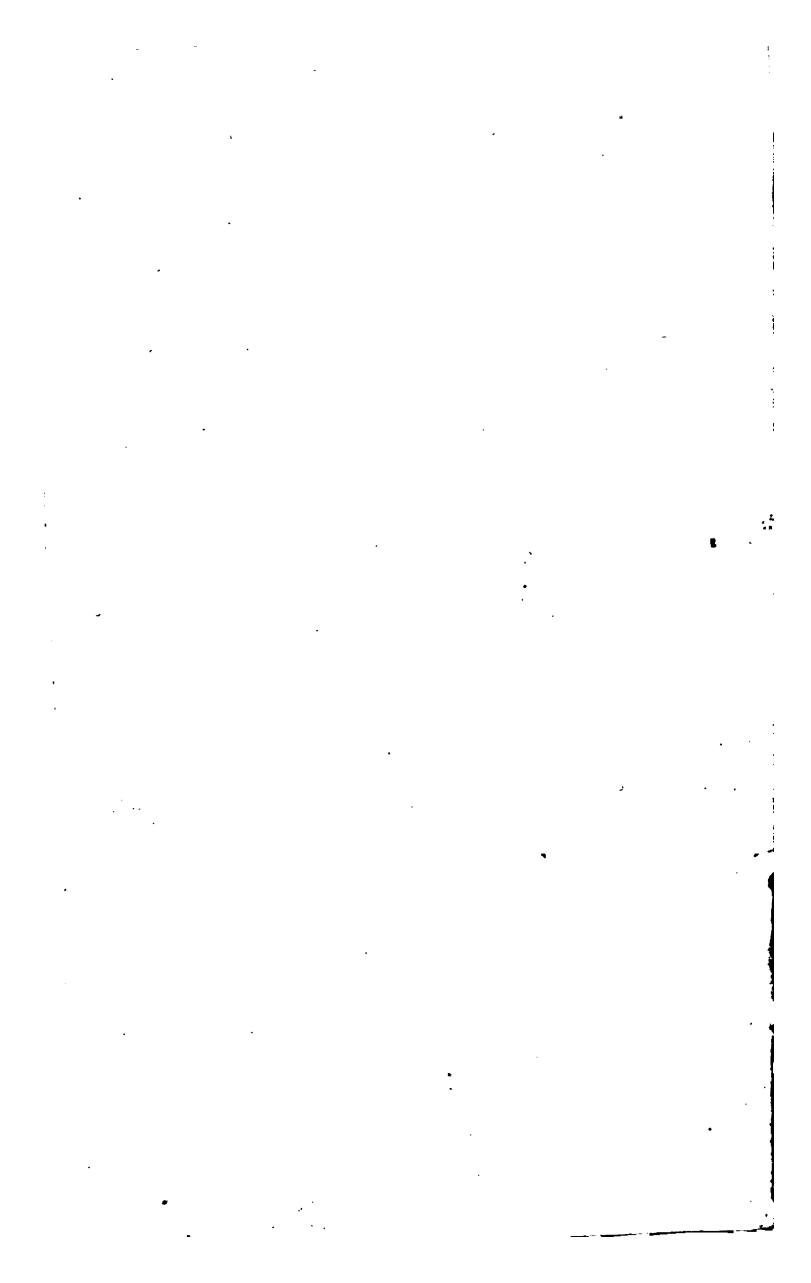
Մէնք մէր փայր (բաժին) առինք . թօղ տուր , թօղ իան (երթան)։

Աս մարդիկը կ'երթան մարդու կ'ըսին։

Մէյ մը զարկէք, Լրկի* զարկ* աէ
Փարսկոն, փարսկոն,
Փարսկոն, փարսկոն (նեբողութիւն)...

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 04146 7047